

СРЪБСКИ АВАНГАРДИЗЪМ

1919

- Стихосбирката на Милош Църнянски “Лириката на Итака” (“Лирика Итаке”) е една от първите поетични книги на сръбския авангардизъм. Това е поезия с характерната за експресионизма мрачна поетика на поражението и катастрофизма, в която се обругават националните митове и довчерашните идоли. Изданието включва стихотворението “Суматра”, което ще постави началото на едно ново оригинално течение – суматраизъм.
- Излиза списание “Дан” (“Дан”, бълг. “ден”) на Милош Църнянски, в което се очертават перспективите пред младото литературно поколение и разривът с традицията. Продължава до 1920 г.
- Излиза “Пантология на новата сръбска пеленгирика” (“Пантологија новије српске пеленгирике”) – най-значимото произведение на Станислав Винавер, в което той проявява своя пародиен талант.

1920

- Църнянски издава статията си “Обяснение на ‘Суматра’” (“Објашњење Суматре”), превърнала се в един от манифестите на сръбския експресионизъм и авангард. Авторът подчертава необходи-

мостта от лирическа дематериализация на света, формулирайки по този начин основния принцип на т. нар. суматраизъм (по името на остров Суматра в Малайския архипелаг). С него изразява стремежа към далечните пространства и вярата, че между всички неща в света, колкото и да са отдалечени, съществуват невидими връзки, които ги обединяват в общ лирически поток.

- Излиза най-значимата лирическа творба на Милош Църнянски “Стражилово”.
- Растко Петрович, една от водещите фигури на сръбския сюрреализъм, издава първата си стихосбирка “Откровение” (“Откровење”).
- Излиза първият брой на списание “Прогрес” на Драгиша Васич. Групата, която се обединява около списанието (Станислав Винавер, Тин Уйевич, Растко Петрович и др.), декларира ориентацията си към експресионизма. Тук Ст. Винавер – водещ представител на белградската експресионистична група, публикува “Манифест на експресионистичната школа” (“Манифест експресионистичке школе”), в който от името на най-младото поколение заявява: “Ние всички сме експресионисти”. Този текст е първият програмен документ на сръбския авангард.

1921

- Писателите около сп. “Прогрес” правят колективно представяне в загребското списание “Критика” и основават “Белградско литературно общество – Алфа”, издаващо литературната библиотека “Албатрос”. В тази поредица излизат най-значимите творби на белградските авангардисти.
- Издаден е романът “Дневник на Чарноевич” (“Дневник о Чарнојевићу”) на Милош Църнянски, лиризирана проза, израз на преживяванията от войната и на следвоенната атмосфера.
- Излиза романът “Бурлеска на господин Перун, бог на мълниите” (“Бурлеска Господина Перуна Бога грома”) на Растко Петрович, един от знаменитите експерименти на модерната сръбска литература.

1922

- Раде Драинац започва да издава сп. “Хипнос”, в което сътрудничат Мони де Були и Растко Петрович. Заглавието дава названието на течението хипнизъм – едно от теченията в сръбския авангард, проповядващо “съня на екстаза, без кръгове и ограничения”. Неговите възгледи напомнят на един краен вариант на експресионистичния интуитивизъм. По-късно, през 30-те години, Драинац става сюрреалист.
- Растко Петрович издава книгата “Откровение” (“Откровење”).
- Започва да излиза едно от представителните списания на сръбския авангардизъм “Путеви” (бълг. “пътища”) – продължава до 1924 г. Около него, както по-късно и около сп. “Сведочанства” (бълг. “свиде-

телства”), започва да се формира кръг от белградски авангардисти, приемащи позициите на френския сюрреализъм (Марко Ристич, Милан Дединац, Душан Матич и Александар Вучо, Оскар Давичо и др.).

- Оскар Давичо, Костич, Душан Матич издават есеистичната книга “Позицията на сюрреализма в общественения процес” (“Положај надреализма у друштвеном процесу”).
- В Нови Сад югославските унгарци издават дадаистичното списание списание “Ut” (“Пут”, бълг. “път”). Тук участват Золтан Чука, Лайош Янош Аранмивеш, сътрудничат също Михайло С. Петров, Станислав Винавер, Милан Дединац.

1923

- Марко Ристич и Милоје Милојевич съставят музиката и текста на футуристичния балет “Метлата на слугата” („Служителѐва метла“) по хореография на Клавдие Исаченко.

1924

- Изданието на сп. “Зенит” е пренесено от Загреб в Белград, където се организира Международна зенитистична изложба на новото изкуство. В нея участват художници от Белгия, България, Германия, Дания, Италия, Русия, Франция и мн. др. страни, които представят най-вече кубизма, конструктивизма, експресионизма, футуризма и зенитизма.
- Списание “Сведочанства” излиза само две години – включително и 1925 г., но е сред забележителните свидетелства на авангардизма. Илюстрациите включват наред с картини на Пикасо и рисунки на психично болни и фотографии на татуировки.

1925

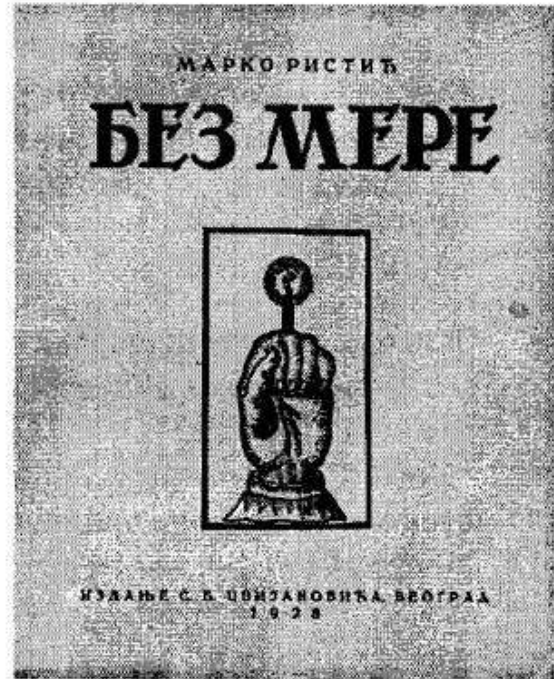
- Марко Ристич – лидерът на белградската сюрреалистична група, издава първата си стихосбирка “От щастие и от сън” (“Од сређе и од сна).

1926

- Излиза поемата на Милош Църнянски “Сърбия” (“Сербија”).
- Излиза антипоемата на Милан Дединац “Явна птица” (“Јавна птица”), определяна като забележително поетическо постижение на сюрреализма.
- Излиза стихосбирката на сюрреалиста Александар Вучо “Покрив над прозореца” (“Кров над прозором”).
- Сп. “Зенит” е окончателно закрито заради статията на д-р М. Расинов “Зенитизмът през призмата на марксизма” (“Zenitizam kroz prizmu marksizma”).

1928

- Излиза дебютната сюрреалистична стихосбирка на Оскар Давичо “Трагови” (“Следи”).
- Публикувана е стихосбирката на Раде Драинац “Бандит или поет” (“Бандит или песник”), в която се утвърждават идеите на тоталния бунт и анархизма.
- Александар Вучо публикува първия си роман – “Коренът на зрението” (“Корен вида”), където, следвайки логиката на съня, изгражда типичен модел на сюрреалистична лиризирана проза.
- Сюрреалистът Марко Ристич издава своя антироман “Без мяра” (“Без мере”).

Марко Ристич, *Без мяра*, 1928

1929

- Излиза статията “През новата сръбска литература” (“Кроз новију српску књижевност”) на Марко Ристич – една от най-ярките фигури на сръбския сюрреализъм. В нея авторът прави равностметка на постиженията в областта на авангардните търсения на сръбските писатели и съобщава, че доминиращото течение през 20-те години е експресионизмът.
- Формира се групата на сръбските сюрреалисти: Марко Ристич, Ване Бор (Стеван Живадинович), Александар Вучо, Оскар Давичо, Милан Дединац, Младен Димитриевич, Джордже Йованович, Джордже Костич, Душан Матич, Бранко Милованович, Коча Попович, Петар Попович и художника Радоица Живанович Ное. Установяват се активни контакти с френските сюрреалисти.
- Излиза стихосбирката на сюрреалиста Александар Вучо “Ако още веднъж си спомня или начало” (“Ако се још једном сетим или начело”).

1930

- В Белград излиза алманахът “Невъзможното” (“Немогуће”) – първото колективно представяне на белградските сюрреалисти. Тук е публикуван манифестът на сръбските сюрреалисти, подписан от 13-те члена на групата. На алманаха сътрудничат и френските сюрреалисти Андре Бръотон, Пол Елюар, Бенжамен Пере, Луи Арагон.

- Оскар Давичо издава сюрреалистичната си стихосбирка “Четириrete посоки на света и така нататък” (“Четири стране света и тако далје”) и поезията в проза “Анатомия” (“Анатомија”).
- Раде Драинац издава сюрреалистичната си стихосбирка “Банкет”.
- Александар Вучо дебютира като сюрреалист със стихосбирката “Хумор Заспало” – това е поезия на абсурда и алогичността.

1931

- Започва да излиза сюрреалистичното списание “Надреализам данас и овде” (бълг. “сюрреализмът днес и тук”). Последният трети брой се появява през 1932 г.
- “Проект за една феноменология на ирационалното” (“Нацрт за једну феноменологију ирационалног”) от Коча Попович и Марко Ристич е обширна студия, която представлява един от основните манифести на сръбския сюрреализъм.
- Александар Вучо издава двете най-значими свои сюрреалистични стихосбирки – “Неменикъщи” (“Неменикуће”) и “Кирил и Методий” (“Ћирило и Методије”).
- От тази година започват да излизат редица теоретични публикации на сръбските сюрреалисти: “Анти-стена” (“Анти-зид”) от Ване Бор и Марко Ристич, “Позицията на сюрреализма” от Коча Попович и Марко Ристич, публикувана в парижкото сюрреалистично списание “Сюрреализмът в служба на революцията” (“Le surréalisme au service de la révolution, № 3) и др.

1932

- Групата на сръбските сюрреалисти започва да се разпада: едни се отричат от сюрреализма (Джордже Йованович), други преминават към социалната литература (Вучо, Матич, Дединац, Давичо), трети се сближават с Кърлежа (Ристич).
- Излиза като брошура основополагащ за сръбския сюрреализъм текст – “Положението на сюрреализма в обществения процес” (“Положај надреализма у друштвеном процесу”), подписан от Оскар Давичо, Душан Матич и Джордже Костич.

1933

- Александар Вучо публикува сюрреалистичната поема за деца “Подвизите на дружината “Пет петлета” (“Подвизи дружине “Пет петлића”), смятана за връх в поезията му.

1934

- Марко Ристич публикува статията си “Моралният и социалният смисъл на поезията” (“Морални и социјални смисао поезије”), в която защитава социалната ангажираност на изкуството: основната цел и тук

е абсолютната свобода, но средствата, с които трябва да бъде постигната, са строго специфични.

- Раде Драинац издава стихосбирката “Озарение” (“Расветљење”), която е значимо събитие за сръбския сюрреализъм.

1936

- Група сръбски сюрреалисти издават списанието “Наша стварност” (бълг. “нашата действителност”).

1937

- Поемата “Един човек на прозореца” (“Један човек на прозору”) на Милан Дединац очертава замяната на абстрактния лиризм с поетиката на предметността.

1938

- Марко Ристич издава знаменитата си поема “Турпитуда”.

1940

- Раде Драинац издава сюрреалистичната си стихосбирка “Духът на земята” (“Дух земље”).

Дарина Дончева